

**ПОДХОД КЪМ СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА
ПРИРОДО-ОБЩЕСТВЕНАТА ЖИЗНЕНА СРЕДА ЧРЕЗ
КОНЦЕПЦИЯТА ЗА УСТОЙЧИВО РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ**
Росен Янев

**APPROACH TO STRATEGIC MANAGEMENT OF NATURAL-
PUBLIC ENVIRONMENT THROUGH THE CONCEPT OF
SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT**
Rosen Yanev²⁰

Received: 26.03.2017, Accepted: 14.04.2017

Abstract

The study aims to identify the trends and relationships in the model of sustainable development of regional systems of hierarchical level NUTS4 "(municipality). The main objective is - 'exposure to analytical prerequisites for implementation of the process of synergistic progressive evolution of Municipalities in Bulgaria", through (tasks) authenticating, analysis and management of cyclicity in the natural and social living environment. The proposals made concerning the approach to strategic management of natural and social living environment are based on the interaction of the individual subsystems and components of the regional system and the specific properties that distinguish it from the other systematic formations.

Key words: *sustainable development, sustainable regional development, natural and social living environment, regional system, strategic management.*

JEL Codes: *R11; R12.*

1. Въведение

Регионът реагира на външната среда чрез съществуващите си връзки. В своето развитие регионът ползва основните си връзки във взаимодействието с външната среда. В същото време получава импулси, които произвеждат специфичен ефект, свързан с характеристиките на регионалната система; от

²⁰ SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad

своя страна тя реагира, като произвежда импулси директно насочени към външната среда (Шишманова, 2009, стр. 39). Идентифицирането и анализирането в дълбочина на регионалната система е постигнато чрез условен SWOT анализ на съставляващите я звена (регионалната система): социалният, икономически, екологичен и институционален аспект от съвременната парадигма за устойчиво развитие (Описана в „Целите на хилядолетието“ на ООН) представляващи обект на изследването. Разгледани са и специфичните свойства, които я отличават от другите систематични образувания (динамичност, устойчивост, инерционност и многовалентност) (Шишманова, 2010а, стр.20). Според автентичното си определение – „устойчивото развитие“ е - „процес на промяна, при който експлоатацията на ресурсите, насочеността на инвестициите, ориентирането на технологиите и на институционалните промени са в хармония помежду си и увеличават текущия и бъдещия потенциал, с който да се осигуряват човешките потребности и стремежи“ (Ковачев, 2004, стр.139). Изпълнението на поставената основна цел налага, под термина „устойчивото развитие“ да бъде възприеман като специфична функция на регионалната система, представляваща - оптималното възможно състояние на биома (природа-общество), характеризиращо се със синергичен ефект между структуриращите го елементи. Устойчивото развитие е неделим и напълно стабилен синтез, съдържащ в себе си естествения баланс на природната среда и управленските функции на личността, не допускащ наличието на „деформации“ (развитие на един от аспектите на регионалната система за сметка на друг) - авторска дефиниция. Следователно под названието „устойчивото регионално развитие“, се възприема, процес на синергично развитие на четирите съставни части на „природа-обществената“ жизнена среда – социалният, икономически, екологичен и институционален аспект на съвременната парадигма за „устойчиво развитие“. Според основната си функция, процесът зад термина „устойчиво регионално развитие“ може да бъде възприеман, като тенденция (задвигваща сила) „менажираща“ еволюцията на дадена регионална система, с цел поставянето и в „синергични условия на растеж“, обуславящи „мултипликационно-акселериращите“ взаимовръзки между елементите на „природа-обществената“ жизнена среда. Дейностите на местно самоуправление (особено в рамките на „Местен план 21“) представляват гръбнакът на глобалните усилия за постигане на устойчивост. Постигането на синергичен ефект между четерите аспекта на устойчивото регионално развитие се приема за оптимално възможно състояние на условията (регионалният анализ) и ресурсният („доброто

управление“) фактори за осъществяване на устойчивост в биома. Процесът (зад термина - устойчиво регионално развитие) се основава на дългосрочната перспектива като отчита взаимозависимостите между елементите на регионалната система и анализа на предпоставките за развитието ѝ.

За настоящето изследване са анализирани литературни източници (посочени в литературата), разглеждащи четерите аспекта на сложната регионална система с нейните симптоми, действия и реакции.

Подходът към стратегическо управление на проучвания тип регионална система (община), се анализира посредством изследване на взаимовръзките между вътрешната и външна природно-обществена жизнена среда (предмет на изследване). Разглежданите текущи глобални предизвикателства пред настоящето стратегическо управление на регионалните системи (от йерархично ниво NUTS4 - общини), чрез съвременната парадигма за „устойчиво развитие“ – иницирана от ООН (посредством заложените цели и задачи в „Програма за устойчиво развитие 2030“ и „Програма за действие Адис Абеба, както и съответстващите им документи на общеевропейско, национално - NUTS0 и регионално ниво - NUTS2; NUTS3 и NUTS4) се базират на изследване на взаимодействието на отделните подсистеми и елементи на регионалната система. Използвани са кибернетичен изследователски подход и системен анализ на елементите съставляващи регионалната система (обект на изследване).

2. Идентифициране, анализ и управление на цикличността в природо-обществената жизнена среда, чрез концепцията за устойчиво регионално развитие

2.1. Идентифициране и анализ

Възстановяването на синергията между кръговратите на веществата и енергията в съвременната „природо-обществена“ среда е единственият приложим способ за осъществяване на концепцията за „устойчиво регионално развитие“. Осъществяването му е прерогатив на изпълнението на „управленската функция на личността“ по чисто „плагиаторски“ способ. Чрез заимстване, или по-скоро осмисляне на цикличната структура на биологичният кръговрат на веществата и прилагането му в съвременната „регионална система“. Постулатът за единството на системите, изразява едновременното проявление на „геологичния“, „биологичен“ и „антропогенен“ или „техногенен“ кръговрати на веществата и енергията в

„природо-обществената“ жизнена среда, тоест регионалната система е конструирана на „цикличен“, а не на „линеен“ принцип. Теза, най-ясно изразена от специфичните и свойства („динамичност“, „многовалентност“, „устойчивост“ и „инерционност“), йерархично отличаващи я от останалите антропогенни системи представляващи неделима съставна част от нея. Следователно процесът зад термина „устойчиво регионално развитие“ най-точно и всеобхватно описва взаимоотношенията в „биома“ (природа-общество), тяхното естество и предпоставки за стратегическо управление.

Оформената вътрешна или реално съществуващата среда е функционално измерима и съставя „регионалната ефективност“ на дадена териториална единица. Тя е „хоризонтална“ по своята структура, тъй като е изградена от съвкупност от въздействащи фактори (показатели), които представляват следствие от досегашната „еволуция“ на регионалната системата. „Плюсовете“ и „минусите“ съставлящи вътрешната и среда, изразяват нейната общоприета структура (от типа - линеен тип икономика). Чрез нея в условия „SWOT анализ на регионалната система“ се вписват условията на живот на индивида в природо-обществената жизнена среда (социален аспект от парадигмата за устойчиво регионално развитие), определени като „плюсове“; и въздействието му върху екосистемите на Земята, определени като „минуси“ (екологичен аспект).

Външната среда на регионалната система е изкуствено създадена по своята структура. Представлява „Втората природа на индивида“. Обхваща принципите на правовата държава и се проявява чрез употребата на обществения ресурс (чрез бюджетиране и финансиране) и двоякия характер на икономическата активност. Индивидът е част от едно национално общество, носител е на определени нормативно обособени права и задължения; упражнява трудовата си дейност в някой от отраслите на стопанството, както и потребява частните и обществени блага, продукт от него. „Възможностите“ за развитие на регионалната система се крият в онази част от обществения и сектор, която има „идеален дейност“ на работа, оформящи институционалния аспект на регионалната система. „Заплахите“ са функция на стопанската дейност по презумция, съдържаща икономическия аспект на регионалната система.

Фиг. 1. SWOT анализ на регионалната система

2.2. Управление

Предложеният условен SWOT анализ на регионалната система изследва взаимовръзките между „вътрешната“ и „външната“ „природо-обществената“ среда в регионалната система. Обхващаща институционалния, социален и икономически аспект от концепцията за „устойчиво регионално развитие“, със съответстващата им „макро“ структура (приета за целите на местното самоуправление). Екологичният аспект от регионалната система приема „двойк характер“. Следва да се възприема като контролно звено (изразяващо въздействието на обществения аспект от биома върху природния) и прилагащо мониторинговите и рестриктивни дейности върху нарушителите на съответните правни норми на поведение. „Ограниченията“ включени във II-ри квадрант от предложената структура на условният SWOT анализ на регионалната система (между екологичния и институционален аспект) следва да се възприемат като свързващото звено между съставните части на регионалната система (поради изключителното право на съвременната държава да упражнява „принуда“ над гражданите си, независимо от статута им на физически или юридически лица, на база „Националната нормативна база). Благодарение на това е възможно прилагането на концепцията за „устойчиво развитие“ посредством „управление на еволюцията на регионалната система“. Следователно предложеният условен регионален анализ ще се характеризира с четири „изследователски пункта“ притежаващи точно определени функции и „позиции“ в изложения подход към стратегическо управление на природо-

обществената жизнена среда от йерархично ниво на планиране NUTS4 (Фиг.1.).

Първият „изследователски пункт“ разглежда „Лостовете за развитие“. Те са разположени в I-ви квадрант между институционалния и социалния аспект на регионалната система. Поради двойно положителният алгоритъм на разглежданите аспекти от нея се изразява чрез определеният „курс“ на развитие по вертикала и „бенефициентите“ от него по хоризонтала (при наличие на гражданско общество).

Вторият „изследователски пункт“ разглежда „Ограниченията“. Те са разположени във II-ри квадрант между екологичния и институционален аспект на регионалната система. Поради отрицателно-положителният алгоритъм на разглежданите аспекти, те са изразени чрез въздействието на обществения аспект от биома (по вертикала) върху природния (по хоризонтала).

Третият „изследователски пункт“ разглежда „Рисковете“. Те са разположени в III-ти квадрант между социалния и икономическия аспект на регионалната система, поради положително-отрицателният алгоритъм на разглежданите аспекти. Изразени са чрез „моторът“ на регионалната еволюция (стопанството), „заключен“ във „втората природа на индивида“ (по вертикала) и двойкият характер на икономическата активност (по хоризонтала), основа и прерогатив на съвременното общество.

Четвъртият „изследователски пункт“ разглежда „Проблемите“ разположени в IV-ти квадрант между икономическия и екологичен аспект на регионалната система, поради двойно отрицателният алгоритъм на разглежданите аспекти, изразени чрез въздействието на обществената (по вертикала) върху природната (по хоризонтала) среда.

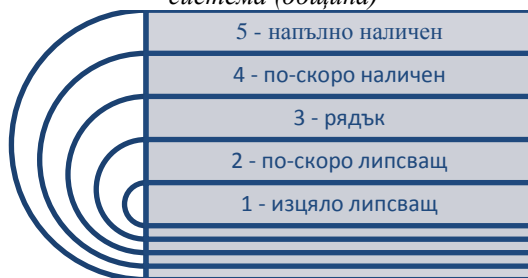
3. Изводи и препоръки

Стратегическото управление на регионалната система следва да се осъществява посредством спазване на принципите заложи в процеса зад термина устойчиво регионално развитие и описани във взаимовръзките между вътрешната и външна среда охарактеризирана от условният SWOT анализ на регионалната система.

Оценяването на степента на устойчиво развитие на дадена община, по посочените по долу критерии за изследване на „постигнатите стратегически цели“ за всеки от четирите „изследователски пункта“ на регионалната система, следва да се осъществява по петобална скала: 1 – изцяло липсващ; 2

- по-скоро липсващ; 3 - рядък; 4 - по-скоро наличен; 5 - напълно наличен. В зависимост от получената средно аритметични (СА) оценки се изразяват „деформациите“ в природо-обществената жизнена среда).

Фиг. 2. Скала за оценяване на степента на устойчиво развитие на регионалната система (община)

3.1. Първи изследователски пункт - „Лостове за развитие“ на регионалната система

Посочването на основните „лостове за развитие“ на регионалната система трябва да се извършва като се имат в предвид способите за „добро управление“. Под това понятие (добро управление) за целите на местното самоуправление се разбира – „явление проявяващо се в предсказуемия, открит и информиран процес на формиране на политика в администрацията, която работи съгласно принципите на професионална етика и в името на общественото благо, върховенството на закона, прозрачността на процесите и активното гражданско общество в обществените дела. Недоброто управление, от своя страна се характеризира с произволно формиране на политика, администрация без отчетност, неефективна или несправедлива правна система, злоупотреба с изпълнителната власт, неангажирано в обществения живот гражданско общество и широко разпространена корупция (определение на Световната банка). Тоест условие за осъществяването на процесът – „добро управление“ (определящ „качеството“ на институционалната среда) е наличието на гражданско общество (коректив на държавното и местно управление). Прилагащо необходимият ежедневен мониторинг върху критериите за добро местно управление (посочени по-долу), аргумент дълбоко вкоренен в демократичната идея, определящ интензитета на социалните взаимовръзки, формиращи аргументирана обществена реакция (Шишманова, 2010b, стр.218 - 225).

Критериите за добро местно управление се изследват, посредством наличието или липсата на: Обща отговорност за демокрацията и качеството на живота; Общи цели за общо бъдеще; Партньорство при решаване на проблемите; Ефективна администрация и ефективно сътрудничество между общинския съвет и администрацията; Стратегическо управление и прозрачност; Целево влагане на ресурсите и формиране на местния бюджет; Иновации, знания и обучение.

Местното самоуправление е само един от участниците в „доброто управление“, но ролята му е изключително важна. Накратко, местните власти създават нормативната рамка, условията, системите и процедурите, които определят правилата за обществото и носят отговорност за изпълнението и прилагането на установената политика. С други думи местните власти изпълняват както управленски, така и мениджърски функции (Шишманова, 2010b, стр.218 - 225)

3.2. Втори изследователски пункт - „Ограниченията“ на регионалната система

Екологичната устойчивост подтиква да се полагат грижи за околната среда, като се използват ресурсите ефективно и ефикасно за да се опазят за бъдещите поколения. Околната среда е нашата животоподдържаща система. Тя включва други живи организми и всички природни блага, на които разчитаме в живота – въздух, вода, метали, почви и минерали. Винаги трябва да преценяваме ефекта от действията си върху околната среда, а управлението носи отговорността да създава правила, гарантиращи разумното използване на ресурсите (Шишманова, 2010b, стр.218 - 225).

Критериите за екологична устойчивост на общината се изследват, посредством наличието или липсата на: Осъзнаване (от страна на органите на местно самоуправление) последиците от климатичните изменения; Общината е определила норми за общественото въздействие върху природната среда и мисли активно за промяна в тенденциите; въздухът, водите и почвите в общината не са замърсени; Генерирането на отпадъци е намалено до необходимия минимум, а освобождаването от отпадъци се управлява добре; Общината разчита на възобновяеми енергийни източници.

3.3. Трети изследователски пункт – „Рискове“ на регионалната система

В социално устойчивата община всички жители имат равноправни възможности да участват в местния икономически и политически живот и да ползват благата от него, за да поддържат или повишават качеството на своя живот. Всеки човек има собствени предпочитания, които може да се различават от предпочитанията на останалите. Ролята на доброто управление

обаче е да гарантира свобода на избора на всички граждани при реализирането на индивидуалните предпочитания – днес и занапред (Шишманова, 2010b, стр.218 - 225).

Критериите за социалната устойчивост на общината се изследват, посредством наличието или липсата на: Достъпът на всички граждани до образование; Достъпът на всички граждани до работни места; Наличието на способности за участие в бъдещото развитие на общината на всички граждани; Всички граждани имат достъп до безопасни и надеждни жилища (частни или обществени).

3.4. Четвърти изследователски пункт – „Проблеми“ на регионалната система

Икономически устойчивата община се характеризира с растеж на заетостта, доходите и инвестициите на широка основа. Ефективното общинско развитие изисква благоприятна стопанска среда, която да създава предпоставки за производителност на фирмите и гражданите. В икономически устойчивите общини производството, инвестициите, заетостта и търговията реагират динамично на пазарните възможности (Шишманова, 2010b, стр.218 - 225) .

Критериите за икономическа устойчивост на общината се изследват, посредством наличието или липсата на: Действащите закони насърчаващи инвестициите в общината; Местни нормативни актове насърчават инвестициите в общината; Общинска администрация не създаваща трудности и прекомерни разходи за фирмите; Парцели с отреждане за стопанска дейност имащи добро местоположение; Наличие на мотивирана работна ръка; Наличие на достатъчно работни места за всички граждани на общината; Възможно е осигуряване на обучение за придобиване на умения, съобразно потребностите на работодателите; В общината са на лице голям брой фирми с различни размери; Нормативната уредба насърчава активното предприемачество.

Остановените „деформации“ в природо-обществената жизнена среда (на база поставените СА оценки на степента на устойчиво развитие на четерите изследователски пункта на дадена община) графично изразяват постигнатия синергичен ефект между четерите „изследователски пункта на дадена община (Фиг. 3.). Тоест в дадената община е на лице оптимално възможното състояние на условията (регионалният анализ) и ресурсния („доброто управление“) фактори за осъществяване на устойчивост в биома.